

บทที่ 1

บทนำ

1. หลักการ ทฤษฎี และเหตุผล

การเรียงตัวของฟันที่ผิดปกติเป็นสภาวะที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพช่องปาก โดยเป็นปัจจัยเอื้อต่อการเกิดโรคฟันผุ และโรคปริทันต์ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญทางทันตสาธารณสุข รวมถึงการจำกัดการทำหน้าที่ตามปกติของอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับช่องปาก ตลอดจนมีความสำคัญต่อบุคลิกภาพ ความสวยงามน่าดูซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นใจทำให้มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน และการใช้ชีวิตในสังคมได้ตามปกติ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ความอยู่ดีมีสุขทั้งกายภาพ จิตใจและสังคมในที่สุด

ปี 2547 ได้เริ่มมีกระแสนิยมการจัดฟันแฟชั่นในเด็กและวัยรุ่น โดยใช้ลวดเส้นเล็กร้อยลูกบิดสีต่างๆจำหน่ายในตลาดนัดและแหล่งชุมชน ทำให้สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ได้ออกประกาศห้ามผลิตและจำหน่ายลวดจัดฟันแฟชั่น มีบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนทั้งจำและปรับทำให้ปัญหาการจัดฟันแฟชั่นเริ่มหายไปจากสังคมไทย ต่อมาในปี 2551 กระแสการจัดฟันแฟชั่นได้เริ่มเป็นปัญหาอย่างกว้างขวาง และรุนแรงขึ้นมากจนได้รับความสนใจและเป็นข่าวในรายการโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์หลายฉบับ นอกจากการจัดฟันแฟชั่นเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายตามพระราชบัญญัติวิชาชีพทันตกรรม และพระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ.2540 แล้วสารพิษในอุปกรณ์การจัดฟันแฟชั่นที่ไม่ได้มาตรฐาน รวมถึงการเผยแพร่โรคติดต่อต่างๆที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพและร่างกายแล้ว ปรากฏการณ์กระแสการจัดฟันแฟชั่นในเด็กและวัยรุ่นในยุคปัจจุบันที่มีรูปแบบเปลี่ยนไปเป็นเลียนแบบการจัดฟันจริงของทันตแพทย์มากขึ้น เป็นสิ่งที่น่าสนใจว่าเด็กและวัยรุ่นต้องการใส่เครื่องมือจัดฟันเพื่อแสดงออกถึงความสวยงาม ความทันสมัย เป็นการยกระดับฐานะของตนเองให้สามารถเข้าสังคมกับเพื่อน โดยที่ไม่มีปัญหาเรื่องการเรียงตัวของฟัน หรือมีปัญหาเรื่องการเรียงตัวของฟันที่ผิดปกติส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับจิตใจและสังคมในเด็กและวัยรุ่น

นอกจากนี้ สุภาณี สุนทร โลหะนะกุล และคณะ(2547) รายงานว่าความต้องการด้านการรักษาทันตกรรมจัดฟันมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างมากทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้ว และกำลังพัฒนา รวมทั้งประเทศไทย ซึ่งอาจจะเป็นผลจากการเพิ่มขึ้นของความชุกของการเรียงตัวของฟันผิดปกติ

ประชาชนให้ความใส่ใจต่อการเรียงตัวของฟันมากขึ้น และเข้ารับการบริการทางทันตกรรมที่สะดวกขึ้น แต่จำนวนทันตแพทย์จัดฟันไม่สามารถรองรับความต้องการของผู้ป่วยได้ทั้งหมด โดยเฉพาะภาครัฐ นับเป็นข้อจำกัดด้านทรัพยากรในการรองรับความต้องการของผู้ป่วยในการรักษาทางทันตกรรมจัดฟัน การใช้ตัวชี้วัดทางคลินิกมาเป็นข้อควรพิจารณาและจัดลำดับการรักษาผู้ป่วยจึงไม่เพียงพอ จึงนำไปสู่ความสนใจในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความจำเป็นในการรักษาตามระดับความรุนแรงของการเรียงตัวของฟันที่ผิดปกติในทัศนะของทันตแพทย์และความต้องการรักษาของผู้ป่วย และควรศึกษาเพิ่มเติมในมิติที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจและสังคม รวมถึงคุณภาพชีวิตด้วย

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาวิชาชีพทันตแพทย์ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศได้ให้ความสนใจเรื่อง “คุณภาพชีวิตในมิติสุขภาพช่องปาก” ทั้งนี้เนื่องจากหลักการแพทย์เชิงสังคมได้ขยายขอบเขตความหมายของสุขภาพให้กว้างกว่าการไม่มีโรคทำให้เกิดพัฒนาการของการศึกษาคุณภาพชีวิตในมิติสุขภาพช่องปาก และมีความพยายามพัฒนาตัวชี้วัดของสุขภาพช่องปากในมิติที่กว้างขึ้น จากสถานะทางคลินิกสู่มิติของการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข และมีความสอดคล้องกับนิยามของสุขภาพ โดยองค์การอนามัยโลกที่ว่า “สุขภาพ” คือสภาวะหรือสภาวะแห่งความสมบูรณ์ทั้งด้านกาย จิต และสังคม (WHO 1986) จากนิยามสุขภาพดังกล่าว “สุขภาพช่องปาก” จึงไม่ได้หมายถึงการปราศจากโรคในช่องปาก แต่หมายถึงสภาวะของช่องปากที่ส่งผลให้บุคคลมีความอยู่ดีมีสุขทั้งกายภาพ จิตใจและสังคม (Locker 1988; Bowling 1997)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผลกระทบของการเรียงตัวของฟันที่ผิดปกติต่อคุณภาพชีวิตเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เพื่อทราบความชุกของความผิดปกติของการเรียงฟันและความจำเป็นในการรักษาทันตกรรมจัดฟันซึ่งเป็นการวัดสถานะทางคลินิก และประเมินผลกระทบของการเรียงตัวของฟันที่ผิดปกติต่อคุณภาพชีวิตในมิติกาย จิต และสังคมซึ่งเป็นการวัดในมิติของการใช้ชีวิตที่ยึดเจ้าของสุขภาพเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง อันจะนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเข้าใจสุขภาพช่องปากในมิติที่หลากหลายขึ้น เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการปรับกลยุทธ์การทำงานทันตสาธารณสุขที่มุ่งสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของเด็กและวัยรุ่น ตลอดจนใช้ประโยชน์สำหรับการวางแผนการจัดบริการทางทันตสาธารณสุขรวมถึงประยุกต์ใช้ในกิจกรรมส่งเสริมทันตสุขภาพของเด็กนักเรียนในอำเภอแม่ทะต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความชุกของความผิดปกติของการเรียงฟัน (Malocclusion) และความจำเป็นในการรักษาทันตกรรมจัดฟันของเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาผลกระทบของความชุกและความรุนแรงของความผิดปกติของการเรียงฟันต่อคุณภาพชีวิต ในเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

3. ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ทราบผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตจากการมีความผิดปกติของการเรียงฟัน (Malocclusion) ในการดำเนินชีวิตประจำวันในมิติกายภาพ จิตใจ และ สังคม ของเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
2. ทราบข้อมูลเชิงระบาดวิทยาและจิตสังคมวิทยาของผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตจากการมีความผิดปกติของการเรียงฟัน (Malocclusion) ในการดำเนินชีวิตประจำวันของเด็กวัยรุ่น เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนการจัดบริการทางทันตสาธารณสุข

4. ขอบเขต เงื่อนไขและข้อกำหนดของการศึกษา

1. การศึกษานี้รวบรวมข้อมูลความชุกของการเรียงฟันที่ผิดปกติ (Malocclusion) และความจำเป็นในการรักษาทันตกรรมจัดฟันในส่วนของคุณภาพสุขภาพฟัน (dental health component) คือ ส่วนที่บันทึกการสบฟันและการทำหน้าที่ที่ผิดปกติของอวัยวะที่เกี่ยวข้อง ตามดัชนี Index of Orthodontic Treatment Need (IOTN) โดยได้ข้อมูลจากการตรวจทางคลินิก ไม่ได้พิมพ์ปากเพื่อทำแบบจำลองฟัน และถ่ายภาพรังสีในส่วนของคุณภาพสุขภาพฟัน (aesthetic component) คือ ส่วนที่ใช้บันทึกความจำเป็นในการรักษาทางทันตกรรมจัดฟัน เมื่อพิจารณาในแง่ความสวยงามของการสบฟันทางด้านหน้าได้ข้อมูลจากการประเมินตนเองของเด็กนักเรียนเปรียบเทียบกับแบบประเมินที่เป็นชุดภาพสี แสดงการสบฟันทางด้านหน้า จำนวน 10 ภาพซึ่งจำแนกระดับความสวยงามออกเป็น 10 ระดับ

2. เพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนดของดัชนีที่ใช้ในการศึกษา จึงเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่มีพัฒนาการของฟันอยู่ในระยะฟันแท้ และมีอายุ 13 - 14 ปี โดยถือว่าเป็นช่วงอายุที่เหมาะสมในการให้การรักษาทางทันตกรรมจัดฟัน หากตรวจพบว่ามีอาการจำเป็น และทำการสัมภาษณ์โดยใช้ The

Child - Oral Impacts on Daily Performance (Child - OIDP) ซึ่งเป็นดัชนีประเมินผลกระทบของช่องปากต่อชีวิตประจำวัน - สำหรับกลุ่มอายุดังกล่าว

3. เป็นการศึกษาผลกระทบของความชุกและความรุนแรงของความผิดปกติของการเรียงฟันที่ผิดปกติต่อคุณภาพชีวิต ในเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง โดยเน้นพิจารณาตัวแปรคือ การเรียงตัวของฟันที่ผิดปกติ และผลกระทบของช่องปากต่อชีวิตประจำวันจากความผิดปกติของการเรียงฟัน ส่วนตัวแปรอื่นๆ หากทราบว่ามีส่วนเกี่ยวข้องจะถือว่าเป็นผลพลอยได้ของการศึกษา แต่ไม่ใช่วัตถุประสงค์หลัก

5. คำจำกัดความ

การเรียงตัวของฟันที่ผิดปกติ (Malocclusion) : ลักษณะของการเรียงตัวของฟัน และการสบฟันที่ผิดปกติเมื่อเปรียบเทียบกับกรสบฟันปกติ (Normal occlusion) เกิดจากความผิดปกติของการเรียงตัวของฟัน และ/หรือตำแหน่งฟัน และ/หรือกระดูกขากรรไกร

การสบฟันปกติ (Normal occlusion) :

1) ลักษณะของการเรียงฟันและการสบฟันที่ปกติ มีความสัมพันธ์ของฟันกรามบนและฟันกรามล่างเป็นปกติ การเรียงตัวดี ฟันไม่บิดหมุน ไม่ซ้อนเก ร่วมกับไม่พบว่ามีความผิดปกติอย่างอื่นร่วมด้วย

2) ลักษณะการสบฟันปกติ มีสุขภาพของอวัยวะช่องปากปกติ ไม่มีพยาธิสภาพใดๆ ระบบบดเคี้ยวสามารถทำงานได้ปกติ ภายใต้อบเชตและความสามารถในการปรับตัวของระบบประสาทและกล้ามเนื้อที่เกี่ยวข้อง โดยไม่เกิดพยาธิสภาพใดๆ การสบฟันมีความสมดุลมั่นคง และมีความสวยงาม

ความจำเป็นในการรักษาทันตกรรมจัดฟัน :

การประเมินความจำเป็นที่ผู้ป่วยควรจะได้รับการรักษาทางทันตกรรมจัดฟัน เนื่องจากการเรียงตัวของฟันที่ผิดปกติ โดยการตรวจสอบสุขภาพช่องปากตามดัชนี Index of Orthodontic Treatment Need (IOTN) ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน

1) เดนทัล เฮลท์ คอมโพเนนท์ (dental health component) คือ ส่วนที่บันทึกการสบฟันและการทำหน้าที่ที่ผิดปกติของอวัยวะที่เกี่ยวข้อง

2) เอสเธติก คอมโพเนนท์ (aesthetic component) คือ ส่วนที่ใช้นบันทึกความจำเป็นในการรักษาทางทันตกรรมจัดฟัน เมื่อพิจารณาในแง่ความสวยงามของการสบฟันทางด้านหน้า

คุณภาพชีวิตในมิติสุขภาพช่องปาก :

การวัดผลกระทบของช่องปากต่อการดำเนินชีวิตประจำวันในมิติ ภายภาพ จิตใจและสังคมในรอบ 3 เดือนที่ผ่านมาใน 8 กิจกรรมได้แก่การรับประทานอาหาร การพูด การทำความสะอาดช่องปาก การพักผ่อนนอนหลับ การคงสภาพอารมณ์ การยิ้มหัวเราะ การศึกษา และการติดต่อ/กิจกรรมทางสังคมโดยใช้ดัชนีสำหรับเด็ก (Child - OIDP)

6. กรอบแนวคิดการวิจัย

